

Önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom Észtországban

Az Észti Nemzeti Múzeum¹ megalapítása – 1909 óta – nagy figyelmet szentel a kérdőíves módszerrel történő adatgyűjtésnek. A múzeumi levéltár legfontosabb részét jelentik azok a kérdőívek, amelyeket a múzeum önkéntes munkatársai, a „levelezők” küldenek vissza. Az 1972. január 1-jei felmérés szerint a múzeumban lévő, s a kérdőívekre érkezett anyag összesen 238 kötetet tett ki, ami 147 893 oldalra rúgott. Ez az anyag az azóta eltelt több mint másfél évtizedben nagymértékben növekedett. Ezek a kérdőívek a népelet legkülönbözőbb területeit ölelik fel.

Észtországban az 1860-as években dr. Jakob Hurt indította el a tervszerű néprajzi gyűjtőmozgalom. Publikációiban rámutatott arra, hogy mennyire fontos a nép szellemi örökségének megőrzése és tudományos feldolgozása. Úgy vélte, hogy ez az egész nép kötelessége, ezért kiépítette a levelezőhálózatot. 1888-ban közzétett felhívásában ismertette a kutatás módszereit. Vizsgálendő területként a népi öltözködést, a mezőgazdasági szerszámokat és a paraszti építkezést jelölte meg. Húsz esztendőn keresztül vezette ezt a levelező mozgalom. Az 1872-ben megalakult észti irodalmi társaság is lelkesen támogatta a néprajzi kutatásokat. Dr. Jakob Hurt – 1906-ban bekövetkezett halála előtt – az észti népek ajándékozta gazdag gyűjteményét, s ezzel megvetette az Észti Nemzeti Múzeum alapjait.

Az 1920-as években a múzeum igazgatója, I. Manninen kidolgozta a néprajzi kutatómunka alapjait. E célból kezdeményezésére összeállították, kinyomtatták és szétküldték az első kérdőíveket. 1925 és 1937 között öt különböző kérdőívet állítottak össze, amelyek az anyagi és szellemi néphagyomány különböző területeit ölelték fel. A kezdeti szakaszban az iskolákkal építették ki a gyűjtőhálózatot, ahonnan több mint 3,5 ezer válasz érkezett vissza 38 ezernyi oldal szöveggel. A nagy mennyiségű anyag lehetővé tette, hogy megállapítsák a különböző néprajzi jelenségek Észtország területein mennyire elterjedtek. Az első két kérdőív címe a következő volt: *Néhány néprajzi jelenség területi elterjedése, és Néprajzi kérdések*.

A kezdeti sikerek arra ösztönözték a múzeum következő igazgatóját, dr. Leinbokk-Linnust, hogy kiterjessze a hálózatot. Az 1935-ben kidolgozott szabályzat szerint bárki részt vehet a mozgalomban, és így a múzeum külső munkatársa lehet, ha kész gyűjteni a múlt tárgyi és szellemi értékeit. Az önkéntesek munkáját azzal honorálják, hogy ingyenesen hozzájutnak a múzeum kiadványaihoz, illetve a legkiválóbb önkéntesek megkapják a tiszteletbeli vagy az érdemes levelező címet. Már a gyűjtőhálózat működésének első évében, több mint 200 munkatárs dolgozott, akiknek több mint fele pedagógus volt. Az 1930-as években 34 kérdőívet küldtek szét a földművelés, a halászat, a méhészet, a népi ételek stb. témaköréből. A beérkezett anyag 1940-ben már 58 317 oldalt tett ki.

A háború szétzilálta a mozgalom. 1945-ben fogtak hozzá a hálózat újjáélesztéséhez, és a gyűjtők száma 1947-ben már 231 fő volt.

1959-ben, az Észti Állami Néprajzi Múzeum 50. évfordulója alkalmából, külön pályázatot írtak ki kérdőíves anyaggyűjtésre és erre 79 munka érkezett be 2681 oldalnyi terjedelemben. A pályázat sikerét a beérkezett nagy mennyiségű tárgyi anyag is fémjelzi. Azóta minden év

¹A múzeum nevét 1918-ban Észti Állami Néprajzi Múzeumra változtatták. Eredeti nevét 1988 márciusában kapta vissza.

április 14-én, a múzeum alapításának évfordulóján, meghirdetik a pályázatot. A beérkezett pályamunkák tartalmaznak és a néprajzi kutatások szinte valamennyi témáját érintik: népi építkezés, földművelés, halászat, ruházkodás, táplálkozás, szertartások. Sok munka a kolhozok, községek, falvak és tanyaik mindennapjait mutatja be. 1971-ben tudományos konferencián emlékeztek meg a gyűjtőhálózat 40. évfordulójáról. Ezt követően minden tizedik évben megrendezik ezt a jubileumi konferenciát.

1960-ban a múzeum hozzáfogott, hogy megerősítse az iskolákkal való együttműködést. A tanulók számára egyszerű kérdőíveket állítottak össze, amelyek kérdéseire konkrét válaszokat lehet adni, miközben elkerüljük, hogy igennel vagy nemmel válaszoljanak. Megkövetelik azt is, hogy a tanulók adatolják a leírt jelenségeket. A gyerekek tanári irányítás mellett egy-egy falura vagy családra vonatkozó kérdőíveket töltenek ki. 1976–1980 között 9 különböző kérdőívre összesen 11 274 oldalnyi választ küldtek be. A munka minőségéért a szülők is nagy felelősséget éreznek. 1975-ben felhívással fordultak a tanulókhöz, hogy küldjenek be olyan fényképeket, melyek a mindennapi életet ábrázolják. A felhívásra csaknem 5500 fotó érkezett be.

A kérdőíveket nyomdai úton vagy írógéppel sokszorosítják. Olyan kérdéskörökhöz is gyűjtik az anyagot, melyek már átvezetnek a szociográfiába, például a vasutasok és az erdészek mindennapi élete. Ha szükséges, a múzeum munkatársai kiegészítő kérdéseket küldenek a gyűjtőkhöz. A tanulók által végzett néprajzi gyűjtőmunka eredményeképpen számos iskolában saját múzeumot hoztak létre. Ahol ennek feltételei hiányoztak, ott a helytörténeti szakkör tagjai átadják a múzeumnak a gyűjtött anyagot.

A múzeumban minden gyűjtőről kartont vezetnek. A legkiválóbb segítők elismerésére 1971-ben emléklakettet alapítottak, amit minden évben kiosztanak. Az éves konferencia alkalmából kiállítás rendeznek a gyűjtők által beküldött anyagból.

A gyűjtőmozgalom legnagyobb jelentősége abban rejlik, hogy az adatközlők egy-egy ismerős helybélivel sokkal könnyebben szót értenek, mint az idegenekkel. Az önkéntes gyűjtő az adott helységben beszélt dialektikust is jobban ismeri, s így pontosabban fel tudja jegyezni a hallottakat. Emellett a gyűjtők általában nagyon jól ismerik a múzeum számára leírt tárgyakat, melyek közül nem egyet maguk is használtak vagy ma is használnak. A helybeli személyek mindig jobban tudják, hogy az adott kérdésekre kitől kaphatják a legpontosabb választ. A gyűjtőhálózat természetesen a kutatás költségeit is mérsékli.

Az 1970-es évektől kezdődően megkezdtek a *Baltikum történeti néprajzának* előkészítését és a vele kapcsolatos gyűjtőmunkát.

Novákné Németh Beáta

Felhasznált irodalom: Rabota etnográficszkava muzéja sz. korrespondentami i skolami Valgusz, Tallinn, 1973. – Alekszej Peterszen: 75 let gaszudarsztvennava etnograficszkava muzéja Esztenszkój SzSzR. (A múzeum teljes hivatalos neve 1918 és 1988 márciusa között: Az Eszt Szovjet Szocialista Köztársaság Állami Néprajzi Múzeuma).

Dr. Kamody Miklós levele a Honismeret szerkesztőjéhez

A Honismeret 1989. évi 1. számában megjelent cikkemmel kapcsolatos olvasói véleményt köszönettel fogadom. Cikkem írása során sajnos a régi történelmi Esztergom vármegyére vonatkozó térképet nem tudtam felkutatni, így Boldizsár Menyhért jogosan figyelmeztet arra, hogy Farnad község ma is létezik az Esztergom megye Szlovákiához tartozó részén. Levele felveti azt a gondolatot, hogy hasznos lenne összeállítani olyan térképeket, melyek az elcsatolt területek régi magyar (alatta a mai) nevét feltüntetné. Így nem feledkeznénk meg a határon túl élő honfitársainkról és településeinkről.